

KHUNG TƯ DUY NGHIÊN CỨU VÀ ĐÀO TẠO VỀ CHÍNH SÁCH HÌNH SỰ Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

VÕ KHÁNH VINH*

Tóm tắt: Chính sách hình sự là vấn đề mới ở nước ta cả trên phương diện nhận thức, lý luận và thực tiễn, là một loại hiện thực xã hội, hiện thực pháp luật, hiện thực tư pháp, là một phạm trù pháp luật đa dạng, phức tạp, nhiều phương diện, cấp độ, đang được nghiên cứu và đào tạo ở nước ta. Dựa trên cách tiếp cận chính sách, bài viết này xác định những nhóm vấn đề cơ bản, quan trọng của việc nghiên cứu và đào tạo về chính sách hình sự.

Từ khóa: Chính sách hình sự; khung tư duy nghiên cứu và đào tạo về chính sách hình sự

Ngày nhận bài: 26/8/2024; Biên tập xong: 06/9/2024; Duyệt đăng: 20/9/2024

FRAME OF MIND FOR RESEARCHING AND TRAINING ON CRIMINAL POLICY IN VIETNAM TODAY

Abstract: Criminal policy is a new issue in Vietnam in terms of cognition, theory and practice. It is a type of social reality, law reality and judicial reality; a diverse, complex, multi-faceted, multi-level legal category that is being researched and trained in our country. Based on the policy approach, this article identifies basic and important issue groups in researching and training on criminal policy.

Keywords: Criminal policy; frame of mind for researching and training on criminal policy

Received: Aug 26th, 2024; **Editing completed:** Sep 06th, 2024; **Accepted for publication:** Sep 20th, 2024

1. Đặt vấn đề

Chính sách hình sự của mọi quốc gia là công cụ để củng cố trật tự pháp luật, an ninh xã hội, sự bình yên xã hội và an ninh con người, mang tính chất bảo đảm đối với các định hướng cơ bản của chính sách đối nội. Chính sách hình sự có mục tiêu bảo vệ chủ quyền quốc gia, an ninh của đất nước, bảo vệ tính mạng, sức khỏe, nhân phẩm và danh dự của cá nhân, các quyền và tự do hiến định của con người và của công dân, bảo vệ quyền bình đẳng giữa đồng bào các dân tộc, sở hữu, an ninh chính trị, an ninh kinh tế, an ninh xã hội, an ninh giao thông, an ninh sinh thái, quyền tư pháp, trật tự quản trị, trật tự pháp luật, lợi ích quốc phòng, hòa bình và an ninh của xã hội loài người. Với tư cách là một trong những định hướng của chính sách đối nội ở nước ta, chính sách hình sự bảo đảm sự ổn định của Nhà nước, tạo điều kiện thuận lợi cho việc thực hiện tối ưu chiến lược phát triển kinh tế - xã hội, phát triển các lĩnh vực khác của xã hội. Khi tiến hành phòng, chống một cách tích cực tình hình tội phạm, chính sách hình sự bảo đảm cho sự phát triển các quá trình liên kết tích cực, tạo ra môi trường

tâm lý - xã hội và sự hình thành xã hội pháp quyền. Như vậy, chính sách hình sự hiệu quả là công cụ bảo đảm hữu hiệu của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

Chính sách hình sự là một loại hiện thực xã hội, hiện thực pháp luật, hiện thực tư pháp, là một phạm trù pháp luật, phạm trù tư pháp đa dạng, phức tạp, nhiều phương diện, cấp độ. Với tư cách như vậy, đây là vấn đề mới ở nước ta cả trên phương diện nhận thức, lý luận và thực tiễn, trên phương diện nghiên cứu và đào tạo.

Với tư cách là một hiện tượng pháp lý - xã hội phức tạp, nội dung của chính sách hình sự bao gồm: Học thuyết quốc gia hay gọi cách khác là chính sách quốc gia về phòng ngừa và đấu tranh chống tình hình tội phạm; một loại hoạt động xã hội đặc biệt trong việc phòng, chống mang tính chất tích cực đối với tình hình tội phạm và các vi phạm pháp luật khác; một lĩnh vực tri thức khoa học đa ngành, liên ngành, tích hợp về chính trị, xã hội, pháp luật

*Email: Vokhanhvinh.vass@gmail.com

Giáo sư, Tiến sĩ, Nguyên Phó Chủ tịch Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

và các tri thức khoa học khác có liên quan làm cơ sở cho việc soạn thảo lý luận phòng, chống có hiệu quả tình hình tội phạm.

Chính sách hình sự là một quá trình, quy trình, “công nghệ” xây dựng và tổ chức thực hiện chính sách hình sự, xuất phát từ sự hình thành tư tưởng về chính sách hình sự cho đến việc thực hiện trên thực tế chính sách hình sự, bao gồm các khía cạnh (giai đoạn) sau đây: Khía cạnh quan niệm; khía cạnh chính sách mang tính chất chỉ đạo; khía cạnh pháp luật và chính sách - quy phạm; khía cạnh quản lý (quản trị) chính sách; khía cạnh áp dụng pháp luật. Tất cả các yếu tố của hệ thống chính trị, tất cả các lĩnh vực quyền lực nhà nước, toàn bộ xã hội (ở mức độ này hoặc ở mức độ khác) đều tham gia vào quá trình đó.

Từ cách đặt vấn đề như vậy, câu hỏi đặt ra là khung tư duy nghiên cứu và đào tạo về chính sách hình sự cần phải được phác họa dưới dạng khái quát như thế nào? Bài viết này trình bày quan điểm của tác giả về khung tư duy nghiên cứu và đào tạo về chính sách hình sự ở nước ta hiện nay theo các nhóm vấn đề được đề cập dưới đây.

2. Những nhóm vấn đề cơ bản, quan trọng của việc nghiên cứu và đào tạo về chính sách hình sự

Nhóm vấn đề 1: Nghiên cứu lịch sử nghiên cứu về chính sách hình sự và khoa học chính sách hình sự

- *Nghiên cứu lịch sử nghiên cứu chính sách hình sự ở nước ngoài*

Nhóm vấn đề này tập trung nghiên cứu lịch sử ra đời tư tưởng về chính sách hình sự, các công trình nghiên cứu, quá trình hình thành và phát triển tri thức về chính sách hình sự ở các nước điển hình trên thế giới. Chính sách hình sự là một tư tưởng, một lý luận, một khoa học, có lịch sử của mình. Lịch sử của khoa học này bắt đầu từ các công trình nghiên cứu của các nhà khai sáng và các nhà cải cách từ thế kỷ XVIII: Chenzare, Bekhariya, Volter, Mongtexkio và những người khác, tiếp tục phát triển liên tục cho đến nay, đương nhiên sẽ tiếp tục phát triển sâu rộng hơn.

Nghiên cứu kinh nghiệm triển khai nghiên cứu chính sách hình sự ở Liên Xô trước đây và Liên bang Nga hiện nay; sự hồi sinh nghiên cứu chính sách hình sự ở nước Nga, những kinh nghiệm trong tổ chức nghiên cứu và đào tạo về chính sách hình sự của nước Nga. Nghiên cứu sự quan tâm của cộng đồng quốc tế về chính sách hình sự: Hội nghị tội phạm học quốc tế lần thứ IV ở Madrid năm 1970 đã dành sự quan tâm cơ bản đến những vấn đề về khái niệm, bản chất và nội dung của chính sách hình sự ở các quốc gia, sự khuyến nghị của Hội nghị đối với các quốc gia trong việc nghiên cứu và đào tạo về chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu lịch sử nghiên cứu chính sách hình sự ở Việt Nam*, đó là nghiên cứu quá trình hình thành và phát triển tư tưởng nghiên cứu, các công trình nghiên cứu về chính sách hình sự ở nước ta; đánh giá khái quát trạng thái nghiên cứu và những vấn đề đặt ra cần được tiến hành nghiên cứu về chính sách hình sự ở nước ta trong giai đoạn hiện nay.

- *Khoa học chính sách hình sự*, chính là Nghiên cứu luận giải chính sách hình sự là một khoa học: Một hệ thống tri thức về chính sách hình sự; vai trò, vị trí của khoa học chính sách hình sự trong hệ thống khoa học pháp lý; tính chất đa ngành, liên ngành của khoa học chính sách hình sự; mối quan hệ giữa khoa học chính sách hình sự và khoa học luật hình sự, khoa học luật tố tụng hình sự, khoa học luật thi hành án hình sự, khoa học điều tra hình sự, tội phạm học và các khoa học pháp lý khác.

Nhóm vấn đề 2: Nghiên cứu những vấn đề lý luận về chính sách hình sự

Đây là hệ vấn đề bao gồm nhiều vấn đề rộng lớn, phức tạp, mới, đa phương diện, đa cấp độ. Nghiên cứu những vấn đề lý luận về chính sách hình sự bao gồm tối thiểu những vấn đề sau đây:

- *Nghiên cứu các quan niệm khác nhau về chính sách hình sự*, bao gồm sự hình thành, quá trình phát triển, nội hàm các quan niệm khác nhau. Đó là tiếp cận chính sách hình sự ở nghĩa hẹp, tiếp cận chính sách hình sự ở nghĩa rộng.

- *Nghiên cứu quan niệm mới về chính sách hình sự*, bao gồm sự hình thành quan niệm tiếp cận mới - tiếp cận chính sách, quá trình phát triển, nội hàm của quan niệm mới. Đó là quan niệm tiếp cận đa ngành, liên ngành, hệ thống, đa phương diện, đa cấp độ. Cách tiếp cận này hướng đến việc luận giải chính sách hình sự như một học thuyết quốc gia (hệ tư tưởng quốc gia) về chính sách hình sự, như một hoạt động thực tiễn chính sách, như một lĩnh vực tri thức khoa học liên ngành, tích hợp về chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu bản chất, mục tiêu, chức năng, nhiệm vụ, nội dung, quá trình của chính sách hình sự*, bao gồm: (1) Nghiên cứu nhóm vấn đề về bản chất, mục tiêu, chức năng, nhiệm vụ, nội dung của chính sách hình sự. Cụ thể là luận giải chính sách hình sự là một loại chính sách pháp luật, một loại chính sách xã hội, một loại chính sách công, một loại chính sách đối nội; (2) Làm sáng tỏ bản chất của chính sách hình sự thể hiện ở đâu, mục tiêu, chức năng của chính sách hình sự là gì, chính sách hình sự thực hiện những nhiệm vụ nào, nội dung của chính sách hình sự là như thế nào. Nghiên cứu chính sách hình sự như một quá trình, quy trình, “công nghệ” từ khi có ý tưởng về một vấn đề của chính sách hình sự đến khi đạt được kết quả trong thực tiễn.

- *Nghiên cứu hệ thống chính sách hình sự và các bộ phận cấu thành chính sách hình sự*, bao gồm: Hệ thống chính thể, các bộ phận cấu thành của chính sách hình sự. Có thể nói đây là nhóm vấn đề lý luận rất phong phú, đa dạng, phức tạp. Đó là các thuộc tính, dấu hiệu của chính sách hình sự, các bộ phận cấu thành của chính sách hình sự: Chính sách pháp luật hình sự, chính sách pháp luật tố tụng hình sự, chính sách pháp luật thi hành án hình sự, chính sách pháp luật điều tra hình sự, chính sách pháp luật về các cơ quan tư pháp hình sự, chính sách tội phạm học và các chính sách khác; mối liên hệ, sự tương tác của các bộ phận cấu thành của chính sách hình sự trong một chỉnh thể thống nhất. Trong mỗi tiểu hệ thống, chính sách hình sự bao gồm nhiều bộ phận hay yếu tố cấu thành khác nhau, chẳng hạn, chính sách pháp luật

hình sự bao gồm ít nhất hai tiểu chính sách bộ phận cơ bản, là chính sách về tội phạm và chính sách về hình phạt.

- *Nghiên cứu khách thể, phương thức tác động của chính sách hình sự*, bao gồm:

+ *Làm sáng tỏ khách thể tác động* của chính sách hình sự. Khách thể tác động của chính sách hình sự: 1) Tình hình tội phạm với tư cách một hiện tượng pháp lý - xã hội; 2) Nguyên nhân và điều kiện của tình hình tội phạm; 3) Cá nhân người phạm tội; 4) Các tổ chức, thành viên khác trong xã hội.

+ *Luận giải phương thức tác động* của chính sách hình sự. Chính sách hình sự tác động đến tình hình tội phạm, những người phạm tội thông qua: 1) Hoạt động xây dựng pháp luật tư pháp hình sự (pháp luật về hình sự); 2) Hoạt động của các cơ quan áp dụng pháp luật tư pháp hình sự, bảo vệ pháp luật và các thiết chế, tổ chức tham gia phòng ngừa và đấu tranh với tình hình tội phạm; 3) Hoạt động giáo dục và đào tạo về chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu quá trình chính sách hình sự hay chính sách hình sự là một quá trình*: Từ khi hình thành tư tưởng chính sách hình sự cho đến khi thực hiện trên thực tế tư tưởng đó, bao gồm các phương diện (có thể gọi là các giai đoạn) sau đây:

+ *Giai đoạn (phương diện) lập luận khoa học về vấn đề chính sách hình sự (học thuyết)*: Tiến hành các nghiên cứu khoa học và soạn thảo các nền tảng lý luận để hình thành nên luận chứng các tư tưởng, quan điểm, mục tiêu, định hướng, giải pháp của vấn đề chính sách hình sự.

+ *Giai đoạn (phương diện) thể hiện chính sách mang tính chất chỉ đạo*: Sự thể hiện các quan điểm, phương châm mang tính chất chính sách hình sự trong các chiến lược, chương trình phòng ngừa và đấu tranh với tình hình tội phạm, chính sách pháp luật, chính sách xã hội, chính sách đối nội và các tài liệu khác của Nhà nước.

+ *Giai đoạn (phương diện) quy phạm hoá và thể chế hoá chính sách hình sự*: Các luận điểm, quy định của Hiến pháp Việt Nam, các đạo luật nhằm thực hiện các mục tiêu và nhiệm vụ

của chính sách hình sự để phòng ngừa và đấu tranh với tình hình tội phạm.

+ *Giai đoạn (phương diện) quản lý thực hiện chính sách hình sự:* Quản lý việc tổ chức thực hiện trực tiếp chính sách hình sự, xác định các chức năng, nhiệm vụ, cơ cấu của các chủ thể trực tiếp thực hiện chính sách hình sự, bảo đảm nguồn lực cho hoạt động của các chủ thể đó.

+ *Giai đoạn (phương diện) áp dụng pháp luật tư pháp hình sự (pháp luật về hình sự):* Hoạt động áp dụng pháp luật tư pháp hình sự của những người có chức vụ, quyền hạn trong phòng ngừa và đấu tranh với tình hình tội phạm.

- *Nghiên cứu các khối tri thức (nội dung) của chính sách hình sự:* Chính sách hình sự bao gồm bốn khối tri thức (nội dung) có mối liên hệ, tương tác với nhau trong một chỉnh thể thống nhất. Đó là:

+ *Khối hệ tư tưởng và mục tiêu* của chính sách hình sự được thể hiện bằng một tập hợp các tư tưởng có ý nghĩa về mặt quan niệm (mục tiêu, tư tưởng, nhiệm vụ, nguyên tắc và những vấn đề khác), thể hiện những giá trị chỉ đạo cơ bản và các định hướng chiến lược của Nhà nước (và các chủ thể của chính sách hình sự đứng đằng sau nó) trong bất kỳ lĩnh vực điều chỉnh pháp luật nào, cho phép làm sáng tỏ bản chất của các chế định pháp luật tư pháp hình sự, sứ mệnh của chúng trong đời sống pháp luật đối với cá nhân, xã hội, Nhà nước, vị trí trong hệ thống các hiện tượng pháp luật. Đây là cấu thành ổn định nhất và đồng thời mang tính tư tưởng của chính sách hình sự. Chức năng cơ bản của quan niệm chung về chính sách hình sự là sự lập luận về mặt tư tưởng cho quan điểm chính sách tương ứng và sự định hướng cho các chủ thể chính sách hình sự trong việc thực hiện ổn định chính sách đó.

+ *Khối cấu thành quy phạm* của chính sách hình sự được thể hiện bằng các luận điểm tương ứng của pháp luật tư pháp hình sự hiện hành và các nguồn pháp luật khác, ghi nhận các mục tiêu, nguyên tắc, phương pháp cơ bản và các thông số khác của điều chỉnh pháp luật trong lĩnh vực tư pháp hình sự. Trước hết,

đó là những quy định mang tính quy phạm nhằm xác định định hướng chung của điều chỉnh pháp luật trong lĩnh vực tư pháp hình sự, những định hướng cơ bản của nó (quy phạm - mục tiêu, quy phạm - nguyên tắc và các quy định cơ bản tương tự). Nhờ việc thể chế hóa pháp lý, chính sách hình sự mang tính chất quy phạm, chính thức, được xác định về mặt hình thức, mang tính bắt buộc của Nhà nước... Hiệu quả của quá trình này phần lớn được quyết định bởi mức độ sử dụng thành thạo các quy tắc và biện pháp của kỹ thuật pháp lý.

+ *Khối tổ chức - quản lý* của chính sách hình sự được thể hiện bằng hệ thống các cơ quan nhà nước và tổ chức phi nhà nước thực hiện chức năng xây dựng, thực hiện chiến lược, sách lược trong lĩnh vực phòng, chống tình hình tội phạm (Quốc hội, Chủ tịch nước, Chính phủ, Tòa án, Viện kiểm sát, các tổ chức chính trị - xã hội, các tổ chức xã hội...). Từ quan điểm bảo đảm tính khoa học, sự đồng hành về tư tưởng và thông tin cho chính sách hình sự, các tổ chức nghiên cứu, giáo dục và đào tạo và các tổ chức tương tự khác nhau (Viện nghiên cứu, cơ sở giáo dục, hội đồng tư vấn, cộng đồng chuyên gia, quân chúng, các phương tiện truyền thông) đóng một vai trò cực kỳ quan trọng.

+ *Yếu tố hoạt động - thực tiễn* (hành vi) trong cơ cấu thiết chế của chính sách hình sự được thể hiện bằng các định hướng hoạt động chủ yếu trong xây dựng pháp luật, giải thích pháp luật, áp dụng pháp luật, giáo dục pháp luật, bảo vệ quyền con người và các hoạt động chính trị - pháp lý khác của các chủ thể tương ứng, thể hiện vai trò chung của nó trong việc thực hiện các tư tưởng - mục tiêu này hay các tư tưởng mục tiêu khác và cấu thành quy phạm, các tiêu chuẩn hành vi đã được thiết lập khi giải quyết các loại vụ việc nhất định, các hình thức, phương pháp hoạt động, đánh giá đã được củng cố và phổ biến rộng rãi... Ví dụ, đây là những xu hướng nghiêm khắc hóa hoặc ngược lại, giảm nhẹ trách nhiệm hình sự trong khuôn khổ chính sách luật hình sự, ưu tiên bảo đảm lợi ích của cá nhân hoặc Nhà nước trong chính sách hình sự...

- *Nghiên cứu các nguyên tắc của chính sách hình sự:* Đây là vấn đề có ý nghĩa đặc biệt quan trọng của chính sách hình sự, bởi vì nguyên tắc của chính sách hình sự chỉ đạo, chi phối toàn bộ quá trình xây dựng và thực hiện chính sách hình sự. Nghiên cứu các nguyên tắc của chính sách hình sự nói chung, bao gồm: quan niệm, ý nghĩa, phân loại, nội dung, sự tác động của các nguyên tắc của chính sách hình sự, của từng nguyên tắc, các điều kiện bảo đảm thực hiện, mối liên hệ của các nguyên tắc với những vấn đề khác của chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu chủ thể của chính sách hình sự,* bao gồm hệ thống các chủ thể ở các cấp khác nhau. Các chủ thể xây dựng chính sách hình sự và các chủ thể thực hiện chính sách hình sự, bao gồm chức năng, nhiệm vụ, thẩm quyền của từng chủ thể trong xây dựng và thực hiện chính sách hình sự, cơ chế phối hợp của các chủ thể trong xây dựng và thực hiện chính sách hình sự, sự tham gia của người dân vào việc xây dựng và thực hiện chính sách hình sự, vấn đề nâng cao năng lực, trách nhiệm của các chủ thể của chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu phương tiện của chính sách hình sự:* Đây là vấn đề mới, có ý nghĩa lý luận và thực tiễn quan trọng. Nghiên cứu vấn đề này đòi hỏi phải luận giải quan niệm, vai trò của các phương tiện của chính sách hình sự, cách thức sử dụng các phương tiện để xây dựng và thực hiện chính sách hình sự. Nghiên cứu các loại phương tiện cụ thể của chính sách hình sự, chẳng hạn: các phương tiện của chính sách pháp luật hình sự, các phương tiện của chính sách pháp luật tố tụng hình sự, các phương tiện của chính sách pháp luật thi hành án hình sự,...

- *Nghiên cứu các lĩnh vực và cấp độ của chính sách hình sự:* Chính sách hình sự được thể hiện ở các lĩnh vực nào, cấp độ nào là một trong những vấn đề lý luận và thực tiễn quan trọng của chính sách hình sự. Khung tư duy nghiên cứu hướng đến việc luận giải các lĩnh vực cụ thể của chính sách hình sự, đó là: Lập pháp tư pháp hình sự, áp dụng pháp luật tư pháp hình sự, ý thức pháp luật về tư pháp hình sự. Chính sách hình sự được xây dựng

và thực hiện ở các cấp độ khác nhau, bao gồm cấp độ trung ương và cấp độ địa phương. Mỗi cấp độ của chính sách hình sự cần phải được luận giải quan niệm, thẩm quyền, nội dung, chủ thể và những vấn đề khác của xây dựng và thực hiện chính sách xã hội, mối quan hệ giữa các cấp độ của chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu các loại chính sách hình sự:* Dựa vào các bộ phận cấu thành, chính sách hình sự bao gồm: Chính sách pháp luật hình sự, chính sách pháp luật tố tụng hình sự, chính sách pháp luật thi hành án hình sự, chính sách pháp luật về điều tra hình sự, chính sách pháp luật về các cơ quan tư pháp hình sự, chính sách pháp luật về phòng ngừa tình hình tội phạm. Trong mỗi loại chính sách nói trên có các chính sách tiểu thành tố, chẳng hạn, chính sách về tội phạm, chính sách về hình phạt trong chính sách pháp luật hình sự.

Nhóm vấn đề 3: Nghiên cứu các cơ sở hình thành chính sách hình sự

Chính sách hình sự là một hiện thực xã hội, xét trên phương diện lý luận và thực tiễn, được hình thành và phát triển dựa vào những cơ sở nhất định. Nói về các cơ sở của chính sách hình sự là nói về các nền tảng mà dựa vào đó chính sách hình sự được hình thành và phát triển. Đó là:

- *Nghiên cứu cơ sở pháp luật* của chính sách hình sự hướng đến việc luận giải: Mối tương quan của chính sách hình sự và pháp luật tư pháp hình sự. Pháp luật tư pháp hình sự là nơi thể hiện, ghi nhận, thực hiện chính sách hình sự ở cấp độ lập pháp.

- *Nghiên cứu cơ sở tội phạm học* của chính sách hình sự làm sáng tỏ mối quan hệ giữa tội phạm học và chính sách hình sự, quan niệm về cơ sở tội phạm học của chính sách hình sự, tri thức tội phạm học và tội phạm hoá, phi tội phạm hoá, hình sự hoá và phi hình sự hoá, thông tin tội phạm học và chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu cơ sở thông tin* của chính sách hình sự làm sáng tỏ quan niệm về cơ sở thông tin của chính sách hình sự, thống kê hình sự và chính sách hình sự, tình hình tội phạm hiện thực (tình hình tội phạm rõ và tình hình tội phạm ẩn) và chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu cơ sở trí tuệ* của chính sách hình sự làm sáng tỏ quan niệm về cơ sở trí tuệ của chính sách hình sự, cơ chế bảo đảm trí tuệ của chính sách hình sự, các tiền đề bảo đảm trí tuệ của chính sách hình sự, cấu trúc và nội dung cơ sở trí tuệ của chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu cơ sở chính trị* của chính sách pháp luật làm sáng tỏ mối quan hệ giữa chính trị và chính sách hình sự, chủ trương của Đảng về tư pháp hình sự và chính sách hình sự.

- *Nghiên cứu cơ sở đạo đức* của chính sách pháp luật làm sáng tỏ nền tảng đạo đức của chính sách hình sự, sự thể hiện các đòi hỏi của đạo đức trong chính sách hình sự.

Nhóm vấn đề 4: Luận giải nhận thức về tội phạm trong ngữ cảnh chính sách hình sự

Nhận thức về tội phạm trong ngữ cảnh chính sách hình sự là vấn đề mới, khác với việc nhận thức về tội phạm ở phương diện pháp luật hình sự thực định. Nghiên cứu chủ đề này nhằm luận giải những vấn đề sau đây: Tiếp cận chính sách về tội phạm; phương pháp nghiên cứu và nhận thức tích hợp về tội phạm; địa vị và các khả năng nhận thức của lý luận về tội phạm hóa; tội phạm hóa như một phương tiện kiểm soát, phương pháp của chính sách; sự ảnh hưởng của tình hình chính trị đến sự nhận thức về tội phạm; mục đích của việc tội phạm hóa là xác định các dấu hiệu của tội phạm và những vấn đề khác.

Nhóm vấn đề 5: Nghiên cứu tình huống pháp lý hình sự và sự ảnh hưởng của nó đến sự hình thành chính sách hình sự và điều chỉnh pháp luật hình sự trong chính sách hình sự

Đây là vấn đề mới, phức tạp, chuyên sâu. Nhóm vấn đề về tình huống pháp lý hình sự và sự ảnh hưởng của nó đến sự hình thành chính sách hình sự luận giải những vấn đề sau: Đánh giá tình huống pháp luật hình sự - tiền đề của việc ban hành quyết định trong lĩnh vực chính sách hình sự; các định hướng hoàn thiện việc đánh giá tình huống pháp luật hình sự và sự tác động của nó đến việc thực hiện chính sách hình sự; sự ảnh hưởng của chính sách hình sự đến sự đổi mới của Bộ luật Hình sự.

Nghiên cứu về điều chỉnh pháp luật hình sự trong chính sách hình sự. Việc nghiên cứu này tập trung làm sáng tỏ những vấn đề sau: Những khía cạnh quan điểm về điều chỉnh pháp luật hình sự của chính sách hình sự; các nhiệm vụ của điều chỉnh pháp luật hình sự; nội dung của điều chỉnh pháp luật hình sự trong soạn thảo chính sách hình sự.

Nhóm vấn đề 6: Nghiên cứu các hình thức và giải pháp thực hiện chính sách hình sự

Nghiên cứu các hình thức thực hiện chính sách hình sự làm sáng tỏ quan niệm về thực hiện chính sách hình sự, các hình thức cụ thể của thực hiện chính sách hình sự: Chính sách xây dựng pháp luật tư pháp hình sự, chính sách áp dụng pháp luật tư pháp hình sự, ý thức pháp luật...

Nghiên cứu các giải pháp thực hiện chính sách hình sự làm sáng tỏ:

- Khái niệm, ý nghĩa và hệ thống các giải pháp thực hiện chính sách hình sự, mối quan hệ của các phương tiện và các giải pháp thực hiện chính sách hình sự.

- Pháp luật tư pháp hình sự và hoàn thiện pháp luật tư pháp hình sự với tư cách là các giải pháp pháp luật tổng quát để thực hiện chính sách hình sự.

- Pháp luật hình sự và hoàn thiện pháp luật hình sự với tư cách là các giải pháp thực hiện chính sách pháp luật hình sự.

- Pháp luật tố tụng hình sự và hoàn thiện pháp luật tố tụng hình sự với tư cách là các giải pháp thực hiện chính sách pháp luật tố tụng hình sự.

- Pháp luật thi hành án hình sự và hoàn thiện pháp luật thi hành án hình sự với tư cách là các giải pháp thực hiện chính sách pháp luật thi hành án hình sự.

- Pháp luật, hoàn thiện pháp luật về tổ chức các cơ quan tư pháp hình sự với tư cách là các giải pháp thực hiện chính sách pháp luật về tổ chức các cơ quan tư pháp hình sự.

- Pháp luật và hoàn thiện pháp luật về phòng ngừa tình hình tội phạm với tư cách là các giải pháp thực hiện chính sách pháp luật về phòng ngừa tình hình tội phạm.

- Tổ chức và hoạt động của các cơ quan xây dựng và áp dụng pháp luật tư pháp hình sự với tư cách là các giải pháp thực hiện chính sách hình sự.

- Nhân lực tư pháp hình sự và phát triển nhân lực tư pháp hình sự với tư cách là các giải pháp thực hiện chính sách hình sự: Đào tạo, sử dụng, chế độ, chính sách.

- Giáo dục pháp luật và ý thức pháp luật về tư pháp hình sự với tư cách là các giải pháp thực hiện chính sách hình sự.

- Các giải pháp khác bảo đảm thực hiện chính sách hình sự với tư cách là cơ sở vật chất, tài chính, công nghệ và các giải pháp khác.

Nhóm vấn đề 7: Nghiên cứu các bảo đảm xây dựng và thực hiện chính sách hình sự

Xây dựng và thực hiện chính sách hình sự cần phải có các bảo đảm nhất định. Việc nghiên cứu vấn đề này hướng đến việc luận giải quan niệm, nội dung và các bảo đảm pháp luật của chính sách hình sự; quan niệm, nội dung và những định hướng cơ bản của việc bảo đảm tổ chức, bao gồm cả nhân lực của chính sách hình sự; định hướng hợp tác quốc tế trong phòng, chống tình hình tội phạm.

Nhóm vấn đề 8: Nghiên cứu việc hoàn thiện chính sách hình sự Việt Nam hiện nay và các mô hình lý luận về chính sách pháp luật tư pháp hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới

Nghiên cứu việc hoàn thiện chính sách hình sự Việt Nam hiện nay tập trung luận giải:

- Nhu cầu hoàn thiện chính sách hình sự Việt Nam hiện nay.

- Xây dựng Quan niệm tổng thể về chính sách hình sự (Chính sách hình sự tổng thể) trong giai đoạn mới.

- Các định hướng hoàn thiện chính sách hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới, đó là:

+ *Định hướng nhân đạo hoá chính sách hình sự*: Nhân đạo hoá chính sách pháp luật hình sự; nhân đạo hoá chính sách pháp luật tố tụng hình sự; nhân đạo hoá chính sách pháp luật thi hành án hình sự; nhân đạo hoá chính sách pháp luật về tổ chức và hoạt động của các cơ quan tư pháp hình sự; nhân đạo hoá chính sách phòng ngừa tình hình tội phạm và những vấn đề khác.

+ *Định hướng phân hoá chính sách hình sự*: Phân hoá chính sách pháp luật hình sự; phân hoá chính sách pháp luật tố tụng hình sự; phân hoá chính sách pháp luật thi hành án hình sự; phân hoá chính sách pháp luật về tổ chức và hoạt động của các cơ quan tư pháp hình sự; phân hoá chính sách phòng ngừa tình hình tội phạm và những vấn đề khác.

+ *Định hướng hiện đại hoá chính sách hình sự*: Hiện đại hóa chính sách pháp luật hình sự; hiện đại hóa chính sách pháp luật tố tụng hình sự; hiện đại hóa chính sách pháp luật thi hành án hình sự; hiện đại hóa chính sách pháp luật về tổ chức và hoạt động của các cơ quan tư pháp hình sự; hiện đại hóa chính sách phòng ngừa tình hình tội phạm và những vấn đề khác.

+ *Định hướng quốc tế hoá chính sách hình sự*: Quốc tế hoá chính sách pháp luật hình sự; quốc tế hoá chính sách pháp luật tố tụng hình sự; quốc tế hoá chính sách pháp luật thi hành án hình sự; quốc tế hoá chính sách pháp luật về các cơ quan tư pháp hình sự; quốc tế hoá chính sách phòng ngừa tình hình tội phạm và những vấn đề khác.

Trên nền tảng các định hướng hoàn thiện chính sách hình sự đã được xác định, tiến hành nghiên cứu các định hướng cụ thể của việc hoàn thiện pháp luật tư pháp hình sự, bao gồm:

- Các định hướng hoàn thiện pháp luật hình sự Việt Nam.

- Các định hướng hoàn thiện pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam.

- Các định hướng hoàn thiện pháp luật thi hành án hình sự Việt Nam.

- Các định hướng hoàn thiện pháp luật về cơ quan tư pháp hình sự Việt Nam.

- Các định hướng hoàn thiện pháp luật về phòng ngừa tình hình tội phạm.

- Và các định hướng khác.

Nghiên cứu các mô hình lý luận về chính sách pháp luật tư pháp hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới hướng đến:

- *Xây dựng mô hình lý luận về chính sách pháp luật hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới*: Nhu cầu xây dựng mô hình lý luận về chính sách pháp

luật hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới; mô hình lý luận (quan niệm) về chính sách pháp luật hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới: Mục tiêu, hệ quan điểm, định hướng, nội dung, hiệu quả, các điều kiện bảo đảm, lộ trình thực hiện và những vấn đề liên quan khác.

- *Xây dựng mô hình lý luận về chính sách pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới:* Nhu cầu xây dựng mô hình lý luận về chính sách pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới; mô hình lý luận (quan niệm) về chính sách pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới: Mục tiêu, hệ quan điểm, định hướng, nội dung, hiệu quả, các điều kiện bảo đảm, lộ trình thực hiện và những vấn đề liên quan khác.

- *Xây dựng mô hình lý luận về chính sách pháp luật thi hành án hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới:* Nhu cầu xây dựng mô hình lý luận về chính sách pháp luật thi hành án hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới; mô hình lý luận (quan niệm) về chính sách pháp luật thi hành án hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới: Mục tiêu, hệ quan điểm, định hướng, nội dung, hiệu quả, các điều kiện bảo đảm, lộ trình thực hiện và những vấn đề liên quan khác. Nghiên cứu để xây dựng Bộ luật Thi hành án hình sự Việt Nam.

- *Xây dựng mô hình lý luận về chính sách pháp luật tổ chức các cơ quan tư pháp hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới:* Nhu cầu xây dựng mô hình lý luận tổ chức các cơ quan tư pháp hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới; mô hình lý luận (quan niệm) pháp luật về tổ chức các cơ quan tư pháp hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới: Mục tiêu, hệ quan điểm, định hướng, nội dung, hiệu quả, các điều kiện bảo đảm, lộ trình thực hiện và những vấn đề liên quan khác.

- *Xây dựng mô hình lý luận phòng ngừa tình hình tội phạm trong giai đoạn mới:* Nhu cầu xây dựng mô hình lý luận phòng ngừa tình hình tội phạm trong giai đoạn mới; mô hình lý luận (quan niệm) về phòng ngừa tình hình tội phạm trong giai đoạn mới: Mục tiêu, hệ quan điểm, định hướng, nội dung, hiệu quả, các điều kiện bảo đảm, lộ trình thực hiện và những vấn đề liên quan khác.

Nhóm vấn đề 9: Nghiên cứu về chính sách pháp luật hình sự

Chính sách pháp luật hình sự là trung tâm, cái lõi, linh hồn của chính sách hình sự. Dựa trên cách tiếp cận tổng quát về chính sách pháp luật hình sự, chính sách pháp luật hình sự có thể được phân hoá dựa vào những căn cứ khác nhau nhằm những mục đích nghiên cứu khác nhau, trong đó có phân hoá chính sách pháp luật hình sự đối với từng nhóm tội phạm khác nhau. Và với tư cách như vậy, việc nghiên cứu về chính sách pháp luật hình sự có thể được tiến hành theo những nhóm tội phạm cụ thể (về cơ bản theo thiết kế của Phần thứ hai: Các tội phạm của Bộ luật Hình sự) sau đây:

- Chính sách về tội phạm trong giai đoạn mới.

- Chính sách về hình phạt trong giai đoạn mới.

- Chính sách pháp luật hình sự đối với pháp nhân thương mại phạm tội trong giai đoạn mới.

- Chính sách pháp luật hình sự đối với người dưới 18 tuổi phạm tội trong giai đoạn mới.

- Chính sách pháp luật hình sự đối với từng nhóm tội trong các chương, mục của Bộ luật Hình sự trong giai đoạn mới.

- Chính sách pháp luật hình sự đối với tội phạm tái phạm, tội phạm chuyên nghiệp và tội phạm có tổ chức trong giai đoạn mới.

- Chính sách pháp luật hình sự đối với các tội phạm phi truyền thống trong giai đoạn mới.

Việc nghiên cứu chính sách pháp luật hình sự đối với các nhóm tội phạm cụ thể nói trên hướng đến việc luận giải những vấn đề mang tính chính sách sau đây: Vấn đề, tình huống chính sách pháp luật hình sự của từng nhóm, quan niệm về chính sách pháp luật hình sự đối với từng nhóm, mục tiêu, quan điểm, định hướng chính sách pháp luật hình sự đối với từng nhóm, các giải pháp, phương pháp thực hiện chính sách pháp luật hình sự đối với từng nhóm: Tội phạm hoá, phi tội phạm hoá, hình sự hoá, phi hình sự hoá, phân hoá trách nhiệm hình sự, cá thể

hoá hình phạt và những vấn đề khác. Những chủ đề đó có thể trở thành các đề tài luận án tiến sĩ.

Nhóm vấn đề 10: Nghiên cứu về chính sách pháp luật tố tụng hình sự, chính sách pháp luật thi hành án hình sự, chính sách pháp luật điều tra hình sự, chính sách pháp luật tổ chức các cơ quan tư pháp hình sự, chính sách về phòng, chống tình hình tội phạm

Việc nghiên cứu các bộ phận cấu thành này của chính sách hình sự, cũng được phân hoá tựa như cách phân hoá khi nghiên cứu chính sách pháp luật hình sự đã nói ở trên. Nói cách khác, từng loại chính sách với tư cách là từng bộ phận cấu thành này của chính sách hình sự, đều có các nhóm vấn đề chính sách cụ thể của mình, gắn liền với những nội dung cơ bản, quan trọng của từng bộ phận cấu thành đó.

Nhóm vấn đề 11: Nghiên cứu chính sách hình sự nước ngoài

Nghiên cứu chính sách hình sự nước ngoài tập trung nghiên cứu:

- Chính sách hình sự ở các quốc gia thuộc hệ thống pháp luật thông luật.
- Chính sách hình sự ở các quốc gia thuộc hệ thống pháp luật châu Âu lục địa - Roman - Đức.
- Chính sách hình sự ở các quốc gia thuộc hệ thống pháp luật truyền thống và hồi giáo.
- Chính sách hình sự ở các quốc gia thuộc hệ thống pháp luật xã hội chủ nghĩa.
- Chính sách hình sự ở các quốc gia thuộc hệ thống pháp luật hỗn hợp.
- Chính sách tổ chức hệ thống xét xử ở các nước phương Tây.

Việc nghiên cứu chính sách hình sự nước ngoài nhằm làm sáng tỏ những điểm tương đồng và những điểm khác biệt trong chính sách hình sự của các nền pháp luật khác nhau, của chính sách pháp luật từ các quốc gia được chọn làm so sánh, quy luật hay xu hướng phát triển của chính sách pháp luật trên phạm vi toàn thế giới, khu vực và các quốc gia cụ thể.

3. Kết luận

Chính sách hình sự là một loại hiện thực xã hội, hiện thực pháp luật, hiện thực tư pháp; là một phạm trù pháp luật, phạm trù tư pháp đa dạng, phức tạp, nhiều phương diện, cấp độ; là một loại chính sách pháp luật, một trong những định hướng của chính sách xã hội, chính sách đối nội; là vấn đề mới ở nước ta cả trên phương diện nhận thức, lý luận và thực tiễn, trên phương diện nghiên cứu và đào tạo. Chính sách hình sự bao gồm: Học thuyết quốc gia về phòng, chống tình hình tội phạm được thể hiện trong các văn bản chính sách và quy phạm pháp luật tương ứng; một loại hoạt động xã hội đặc biệt để phòng, chống tình hình tội phạm và các vi phạm pháp luật khác; lý luận khoa học tổng hợp, tích hợp những hiểu biết về chính sách, xã hội học, pháp luật và những hiểu biết khác về phòng, chống tình hình tội phạm. Cần phải có nỗ lực chung của các nhà nghiên cứu lý luận và hoạt động thực tiễn để tiến hành nghiên cứu chính sách hình sự một cách có hệ thống, toàn diện, sâu sắc và trên cơ sở đó xây dựng các chương trình đào tạo phù hợp với các cấp đào tạo luật và chính sách công ở nước ta hiện nay./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Võ Khánh Vinh, *Chính sách hình sự: Những vấn đề lý luận và thực tiễn*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2020;
2. Võ Khánh Vinh (chủ biên), *Tiếp tục đổi mới tư duy pháp lý phục vụ sự nghiệp phát triển đất nước*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội, 2020;
3. Võ Khánh Vinh, *Chính sách hình sự trong giai đoạn mới*, Tập bài giảng nghiên cứu sinh, Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội;
4. Võ Khánh Vinh, Võ Khánh Linh, "Về các nguyên tắc của chính sách hình sự", *Tạp chí Kiểm sát*, số 6/2024;
5. Võ Khánh Vinh, "Cơ sở pháp lý hình sự của chính sách hình sự", *Tạp chí Nghệ luật*, số 3/2024;
6. Võ Khánh Vinh, "Cơ sở tội phạm học của chính sách hình sự", *Tạp chí Kiểm sát*, số 9/2024;
7. Võ Khánh Vinh, "Về mô hình lý luận của chính sách pháp luật hình sự Việt Nam trong giai đoạn mới", *Tạp chí Khoa học Kiểm sát*, số 02 (74)/2024.